

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И

Збірник наукових праць

**Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного
університету**

Випуск 18

Заснований в 1996 році

Рівне - 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 18. – Рівне: РДГУ, 2002. – 177 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН
Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**
(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**
(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій**

Степанович

(Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**
(Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**
(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**
(Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**
(Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**

(Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**
(Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**

(заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 7 від 28.02.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 06 — 9.
університет, 2002

© Рівненський державний гуманітарний

- С. 32.
11. Сухомлинский В. А. Рождение гражданина. – М., 1971 – 336 с.
12. Бех І. Д. Гуманістична педагогіка: перепетії становлення. //Педагогіка толерантності. – 2001. С. 120.
13. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия филос. наук. Т.1. – М., 1974, С.256 – 257.
14. Кушнір В. В. Особливості критичного мислення педагога. //Рідна школа. – 2001. – №4. – С. 58–60.
15. Митина Л. М., Асмаковец Е. С. Эмоциональная гибкость учителя: психологическое содержание, диагностика, коррекция. – М.: Московский психолого-социальный институт: Флинта, 2001. – 192 с.

Одержано редакцією 1.11.2001 р.

УДК 371.07.

Л. А. ЯНЦУР

ПРОБЛЕМА ДИТЯЧОЇ ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ

Взагалі художня творчість – загадковий процес. В істинно високому і широкому значенні поняття творчості доступно небагатьом. Але в житті нашого суспільства ми щоденно зустрічаємося з масовими проявами творчості в різних сферах, творчістю створені наука і мистецтво, всі зображення людської цивілізації, самі форми життя людей.

Здатність до творчості є специфічною особливістю людини, яка виділяє її із світу тварин, дає можливість не тільки використовувати дійсність, але й видозмінювати її. Безпосередніми продуктами творчості є також знання, тобто образи, ідеї тощо. Самі по собі вони не змінюють навколишню дійсність, але виступають важливими засобами людської діяльності по її перетворенню.

Проблема творчої діяльності висвітлюється у філософському, психологічному і педагогічному аспектах. У сучасній філософській літературі творчість трактується як активна цілеспрямована діяльність, яка забезпечує принципово нові, в контексті даної культури, і соціально значимі результати та сприяє самореалізації людини, розвитку її здібностей. Л. В. Яценко відмічає, що поняття творчості не співпадає повністю з поняттям діяльності, так як останнє включає в себе елементи репродуктивного дублювання дій і результатів [1, 277].

У психолого-педагогічній літературі радянського періоду зустрічаються різні тлумачення творчості, але всі вони базуються на діалектико-матеріалістичному розумінні суті цього процесу. Психологи трактують це поняття як:

- вища форма психічної активності, самостійності, здібність створювати щось нове, оригінальне (Н. С. Лейтес) [8];
- специфічна духовно-практична діяльність, в результаті якої виникає особливий матеріальний продукт (В. Г. Злотніков) [5];
- процес втілення задуму в знакову систему і створення на її основі системи образів, процес об'єктивізації художньої думки в художньому творі, процес відчуження задуму від письменника і передачі його через твір читачу, глядачу, слухачу (Ю. Б. Борєв) [1];
- антипод копіювання дії за готовим зразком (А. Т. Шумілін) [15].

Б. М. Теплов вважав, що творчою діяльністю в повному розумінні слова, називають діяльність, що дає нові, оригінальні продукти високої суспільної цінності. Але очевидно, що таке визначення творчої діяльності для дошкільників не зовсім підходить [12].

Педагог-новатор І. П. Волков вважає, що дати єдине правильне визначення, об'єктивне тлумачення творчої діяльності для всіх випадків неможливо так як прояви творчості дуже багатогранні, і навіть, тлумачення термінів “творча діяльність” для дорослого і дитини буде різне. Даючи визначення творчості дітей молодшого віку, він вказує, що це – створення ними оригінального продукту, виробу..., в процесі роботи над якими самостійно використані засвоєні знання, вміння, навички [2].

Обов'язковими ознаками творчості, на думку вчених, є перетворення предметів і явищ, новизна, оригінальність, отримані в процесі роботи. П. І. Підкасистий, називаючи серед ознак творчості новизну і соціальну значимість діяльності та її продукту, пропонує розрізняти

суб'єктивну і об'єктивну новизну. На думку дидакта, для характеристики діяльності дитини, як істинно творчої, достатньо суб'єктивної (не на стільки значимої для суспільства, як для суб'єкта) новизни [10].

Т. С. Комарова вказує, що творча діяльність дитини, як правило, може характеризуватися тільки суб'єктивною новизною і повинна розглядатися вченими як істинно творча, психологічно еквівалентна соціально значимій діяльності дорослих, яка характеризується об'єктивною новизною. Цінність такої творчої діяльності полягає в розумовому розвитку особистості, у формуванні її активності [7, 99].

У загальній проблемі творчості виділяється проблема дитячої зображувальної творчості. Визначення дитячої творчості в зображувальній діяльності однією з перших дала Є. О. Фльоріна, розуміючи її як свідоме відображення дитиною оточуючої дійсності в малюванні, ліпленні, аплікації, яке побудоване на роботі уяви, на відображенні своїх спостережень, а також уявлень, отриманих нею через слово, картину та інші види мистецтва. Дитина не пасивно копіює оточуюче, а переробляє його в зв'язку з нагромадженим досвідом і відношенням до зображуемого [13, 181].

Н. П. Сакуліна розглядає зображувальну діяльність дитини, як здібність до зображення, тобто вміння правильно малювати предмет і здатність створювати образ, який виражає відношення до нього того, хто малює. Вона вважає, що саме ця здібність і є показником творчого начала [13].

Н. О. Ветлугіна виділяє передумовою продуктивної творчості формування художнього образного начала, а джерелом творчості – самостійне сенсорне оволодіння дітьми якостей предметів. Відносно до цього вона виділяє три етапи у розвитку творчості дошкільників:

- 1. Спостереження, у процесі яких розвивається уявлення дітей, необхідні для створення образу.
- 2. Творчий процес, пов'язаний з виникненням задуму і знаходженням засобів виразності для його реалізації.
- 3. Поява нової продукції та розуміння її оточуючими.

Рівень творчої діяльності залежить від розвитку образного бачення дитини, від запасу уявлень і від рівня розвитку зображувальних здібностей. І все це в свою чергу у великій мірі залежить від навчання (хоча прямого навчання творчості не існує). Ведучими факторами впливу на художню діяльність дітей признані:

- художні заняття дітей (на них формуються способи самостійних дій);
- художні враження (розвивають здібність самостійного відображення в художній формі навколишньої дійсності);
- обладнання, посібники (стимулюють дітей до пошуків засобів вираження свого відношення до навколишнього);
- сім'я, її художні інтереси, традиції, умови, створені в ній для самостійних проявів дитини.

Таким чином Н. О. Ветлугіна вважає, що для успішної творчої діяльності дитини необхідно систематично збагачувати її естетичне сприймання, розвивати спостережливість, вміння бачити, розуміти зміст спостережуваного, переживати його, давати дітям всебічні знання в цікавій формі [14].

На думку Г. Ейсмонт, однією з важливих умов для розвитку творчих проявів дітей є вміння вихователя зацікавити дитину художньою діяльністю, розбудити в неї або підтримати і розвинути вже наявний інтерес. Адже інтерес збуджує дитину до діяльності, веде до пізнання, спрямовує її зусилля до вдосконалення, стимулює виникнення творчості [16, 24].

Т. Г. Казакова дає визначення творчості як діяльності, в результаті якої дитина створює нове, оригінальне, виявляє увагу, реалізує свої задуми, самостійно знаходячи засоби для її втілення [6].

Американські дослідники В. Лоунфельд і У. Ланберт, визначаючи дитячу творчість, виділяють такі характерні риси, як гнучкість думки, ідей, здатність оперувати новими ідеями, бачити речі в новому значенні, здатність думати в напрямку, який відрізняється від інших.

Дитяча творчість має свої особливості і не може повністю відповідати критеріям творчості дорослих. Процес дитячої творчості не дуже розгорнутий в часі. Творчий процес дитини проходить на "одному диханні". Дитина дає швидкий розряд своїм почуттям і, на думку

Л. С. Виготського, “творить в один прийом” [3]. І все ж таки, яким би коротким не був цей прийом, в ньому є певні грані, що ніби завершують якусь частину виконаного, і кожна з частин потребує особливого підходу.

Найголовніше значення в художній творчості, як зазначають А.А. Мелік-Пашаєв і З. Н. Новлянська, має сама потреба дитини в ній. Вона виникає при особливому емоційному, зацікавленому відношенні до навколишнього, коли за формою, зовнішнім виглядом предметів і явищ діти відкривають внутрішній відгук на нього. При достатньому багатстві таких вражень дитина може з більшим бажанням зобразити свої особисті переживання в створених нею образах [9].

Отже, творчість являє собою якісно вищу ступінь будь-якої діяльності. Зображувальна діяльність дитини набуває художньо-творчого характеру по мірі оволодіння способами зображення. Продуктом художньо-творчої діяльності є виразний образ. Шлях до творчості пролягає через позитивні емоції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боров Ю. Б. Эстетика. – М.: Политиздат, 1988.
2. Волков И. П. Учим творчеству: Педагогический поиск /Сост. И. Н. Баженова. – М., 1987.
3. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психологический очерк. Книга для учителя. 3-е изд. – М.: Просвещение, 1991.
4. Диалектика познания /Под ред. А. С. Кармяко. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1988.
5. Злотников В. Г. Процесс воображения в художественном творчестве: Автореф. дисс. ... канд. пед. наук. – М., 1966.
6. Казакова Т. Г. Изобразительная деятельность и художественное развитие дошкольников. – М.: Педагогика, 1983. – 112 с.
7. Комарова Т. С. Изобразительное творчество дошкольников в детском саду. – М.: Педагогика, 1984.
8. Лейтес Н. С. Умственные способности и возраст. – М.: Педагогика, 1971.
9. Мелик-Пашаев А. А., Новлянская А. А. Ступеньки к творчеству. – М.: Педагогика, 1987. – 144 с.
10. Пидкасистий П. И. Самостоятельная деятельность учащихся: Дидактический анализ процесса и структуры воспроизведения в творчестве. – М.: Просвещение, 1972.
11. Сакулина Н. П. Рисование в дошкольном детстве. – М.: Просвещение, 1965. – 214 с.
12. Теплов Б. М. Психологические вопросы художественного воспитания. Вып. 11. – М., 1947.
13. Флерина Е. А. Эстетическое воспитание дошкольника. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 334 с.
14. Художественное творчество и ребенок /Под ред. Н. А. Ветлугиной. – М.: Педагогика, 1972. – 287 с.
15. Шумилин А. Т. Проблемы структуры и содержания процесса познания. – М.: Просвещение, 1969.
16. Эйсмонт Г. И. Руководство самостоятельной художественной деятельностью детей. //Дошкольное воспитание. – 1976. – №12.

Одержано редакцією 12.11.2001 р.

УДК 370.07

Н. КУЗЬМИНЕЦЬ

ЕТНОПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ГУМАНІЗАЦІЇ ВИХОВАННЯ В ЧЕХІЇ Й СЛОВАЧЧИНІ

Система освіти, яка відіграє найважливішу роль у вихованні людини, завжди була провідним елементом суспільного життя Чехії й Словаччини. У всі часи чехи й словаки, спираючись на власні етнопедагогічні традиції, культивували загальнолюдський виховний ідеал, надаючи йому чітко виражену національну форму, підвищуючи при цьому роль фактору народності.

Одним з найдавніших джерел чеської народної педагогіки є святовацлавська традиція. Легенди про святого Вацлава, святого Прокопа та святого Войтеха сформували духовну

ЗМІСТ

Передмова	3
Хорошковська О.Н. Формування комунікативних умінь молодших школярів.	5
Коваль Г.П. Лінгводидактичні основи уроку української мови в початкових класах.	9
Лещенко Г.П. Комунікативна компетенція молодших школярів та шляхи її реалізації у початковому курсі української мови	16
Шевчук Т.Б. Лінгвоукраїнознавчий компонент нового змісту навчання та його реалізація на уроках рідної мови	22
Груба Т.Л. Формування комунікативних умінь у процесі вивчення лексикологічного матеріалу	28
Пономарьова К.І. Синоніми як засіб увиразнення мовлення молодших школярів	33
Артемова О.І. Проективна модель розвитку креативного мовлення молодших школярів.	38
Мартиненко В.О. Особливості літературного розвитку молодших школярів	44
Іванова Л.І. Мовленнєва діяльність учнів на уроках читання	47
Фанок Г.Г. Лінгвістичне коментування на уроках читання в початкових класах	50
Шута Н.І. Розвиток комунікативних навичок на уроках української мови (читання)	53
Василюк В.І. Наступність і перспективність у формуванні комунікативної компетенції молодших школярів	56
Ветрова С.І. Реалізація діяльнісного компоненту нового змісту навчання української мови (2-й клас розділ “Слово”)	59
Меркотан Л.І. Розвиток комунікативних здібностей учнів молодших класів в контексті Розвиваючого навчання за системою: Д.Б.Ельконіна–В.В. Давидова	62
Прищепа О.Ю. Взаємозв’язок графічної навички письма з орфографічною грамотністю	64
Яков’юк З.С. Швидкісне каліграфічно-грамотне письмо – запорука успішного формування писемних комунікативних навичок	67
Якимчук Р.І. Звукова культура мовлення першокласників	69
Маліновська Н.В. Формування комунікативної компетентності у дитини-дошкільника	71
Терешко Л.В. Психологічні особливості розвитку мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку	76
Сорокіна О.І. Театральна педагогіка як один із засобів реалізації комунікативної спрямованості уроків української мови	80
Гетманчук Н.О. Використання тексту в процесі формування мовленнєвої особистості майбутнього вчителя.	83
Лесняк Н.В. Комунікативне спрямування уроків образотворчого мистецтва.	86
Космацька О.А. Формування духовності учнів на уроках української словесності в загальноосвітній школі.	90
Мороз Л.В. Використання логіко–сміслових схем і мовних кліше для аргументованого висловлювання в дискусіях.	93
Таборовець Л.М. Лінгводидактичні основи методики вивчення дієслова на заняттях словацької мови в україномовній аудиторії.	98
Романюк О.М. Деякі особливості вивчення мов: характер мови і народу. Поняття мовної особистості.	104
Гоголь Н.В. Розвиток емоційно-оцінісного досвіду молодших школярів на уроках читання.	107
Сергєєв О.В., Тищук В.І. Концептуальні засади діагностики якості підготовки спеціалістів у вищій педагогічній школі.	112
Янцур М.С. Роль і зміст методичної підготовки фахівців з професійної орієнтації	123
Гордій Н.М. Проблемний підхід до викладання психолого педагогічних дисциплін у вищій школі.	131
Столинськи З. Техническое обучение в начальном образовании.	134
Заремська Н.І. Емпантійна педагогіка як важливий аспект проблеми гуманізації освіти.	137
Янцур Л.А. Проблема дитячої художньої творчості.	142

Кузьминець Н. Етнопедагогічні основи гуманізації виховання в Чехії й Словаччині. . . .	145
Середович В.В. Посилення пізнавальної активності молодших учнів на основі поєднання навчання з образотворчою діяльністю.	150
Лучкіна Л.В., Демидчик Г.С. Розвиток мовленнєвої особистості майбутнього вчителя технічного фаху в процесі вивчення мовного курсу.	153
Назарчук А.А. Особливості військово-професійної орієнтації старшокласників в сучасних умовах.	159
Столинський З. Формирование основ предприимчивости как одна из целей профессионального обучения в Польше.	162
Білоус І.П., Тишук В.І. До перспективи використання інноваційних технологій у вищій школі України.	164
Піддячий М.І. Професійна консультація учнів старших класів загальноосвітніх закладів в умовах МНВК.	168
Відомості про авторів.	174

НАУКОВЕ ВИДАННЯ**Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти****Збірник наукових праць****НАУКОВІ ЗАПИСКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ****Випуск 18**

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Редактор Шевчук Т. Б.

Технічний редактор Курченко Н. Б.

Комп'ютерна верстка Рахманова Л. О.

Здано до набору 25.12.2001 р. Підписано до друку 28.02.2002 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк
різографічний.

Ум. друк. арк. 20,65. Обл. вид. арк. 21,32. Замовлення № Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83**О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 18. — Рівне: РДГУ, 2002. — 177 с.**

ISBN 966 — 7281 — 06 — 9.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

ББК 74.20